

Δυσκολίες Μάθησης κατά την Εκπαίδευση Ατόμων Τρίτης Ηλικίας στη Χρήση Η/Υ και Μέθοδοι Αντιμετώπισης

Λάππας Αναστάσιος

Εκπαιδευτής ενηλίκων στον Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού, an_lappas@yahoo.com

Περίληψη

Στο παρόν άρθρο περιγράφονται οι βασικές παράμετροι της διαδικασίας εκπαίδευσης ενηλίκων και συγκεκριμένα ατόμων τρίτης ηλικίας, στη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών. Αναφέρονται τα κίνητρα που ωθούν τα άτομα αυτής της ηλικιακής ομάδας να απευθυνθούν σε μία σχολή ώστε να αποκτήσουν εξοικείωση με τη σύγχρονη τεχνολογία. Επίσης αναλύονται οι δυσκολίες που προκύπτουν, τόσο για τους εκπαιδευόμενους όσο και για τον εκπαιδευτή, καθώς πρόκειται κυρίως για συμμετέχοντες άνω των 60 ετών, συνήθως συνταξιούχοι, οι οποίοι προέρχονται από διαφορετικούς επαγγελματικούς κλάδους και έχουν ποικίλες προσλαμβανόμενες. Τέλος παρουσιάζονται κάποιες μέθοδοι που μπορεί να χρησιμοποιήσει ένας εκπαιδευτής ενηλίκων ώστε να υπερκεράσει αυτές τις δυσκολίες.

Λέξεις κλειδιά: εκπαίδευση ενηλίκων, δυσκολίες μάθησης, τρίτη ηλικία.

1. Εισαγωγή

Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές έχουν γίνει πια αναπόσπαστο στοιχείο της καθημερινότητάς μας. Δεν υπάρχει σχεδόν κανένα επάγγελμα, καμία επιχείρηση, κανένα σπίτι που να μη χρησιμοποιεί και να μη διαθέτει περισσότερους από έναν υπολογιστές. Η αναφορά στον όρο «υπολογιστές» γίνεται φυσικά με την ευρεία έννοια και όχι με αυτήν που γινόταν τη δεκαετία του 1990. Δηλαδή λέγοντας υπολογιστή δεν εννοούμε μόνο το desktop PC, αλλά το laptop, το έξυπνο τηλέφωνο, το τάμπλετ, ακόμα και την τηλεόραση.

Η κινητήριος δύναμη αυτής της ραγδαίας εξάπλωσης των ηλεκτρονικών συσκευών που προαναφέρθηκαν είναι αναμφίβολα το ίντερνετ. Το διαδίκτυο καθιστά εφικτή την εύκολη πρόσβαση στην εγκυκλοπαιδική γνώση, αλλά και στην ειδησεογραφική πληροφόρηση. Επιτρέπει την επικοινωνία μεταξύ συγγενών ή φίλων οπουδήποτε και αν βρίσκονται στον κόσμο. Παρέχει τη δυνατότητα της «ενεργητικής» ψυχαγωγίας, αφού ο χρήστης επιλέγει αυτό που τον ενδιαφέρει.

Όσο όμως και αν φαίνονται αυτονόητοι οι τρεις πυλώνες της ερασιτεχνικής χρήσης ενός υπολογιστή (πληροφόρηση, επικοινωνία, ψυχαγωγία) στην επιστημονική κοινότητα της Πληροφορικής, αλλά και στις νέες γενιές γενικότερα, υπάρχουν εξαιρέσεις. Για παράδειγμα, κατά τη μετάβαση στη νέα εποχή, πολλοί ήταν εκείνοι που έχοντας αρκετά χρόνια προϋπηρεσίας στον επαγγελματικό τους χώρο δεν συμβάδισαν με τις

εξελίξεις. Προτίμησαν να πορευτούν με παραδοσιακές γνώσεις, χωρίς τη χρήση υπολογιστών, για τα λίγα χρόνια που απέμεναν μέχρι να συνταξιοδοτηθούν.

Ο κύριος λόγος που οδηγεί πολλούς ανθρώπους να φτάσουν στην τρίτη ηλικία δίχως να έχουν χρησιμοποιήσει ούτε μία φορά ηλεκτρονικό υπολογιστή είναι η άρνηση. Αλλά με την πάροδο των χρόνων, όπως συνειδητοποιήσαν ότι το κινητό τηλέφωνο είναι απαραίτητο, διαπίστωσαν πόσο χρήσιμος είναι και ο υπολογιστής, που σχεδόν τείνει να γίνει απαραίτητος.

Δικαιολογημένα λοιπόν όλο και περισσότεροι άνθρωποι τρίτης ηλικίας αποφασίζουν να ασχοληθούν με τους υπολογιστές και κατ' επέκταση απευθύνονται σε σχολές εκμάθησης.

2. Κίνητρα

Σχετικά με τους λόγους που παρακινούν άντρες και γυναίκες προχωρημένης ηλικίας να ασχοληθούν με υπολογιστές, ένας από τους κυριότερους αποτελεί η επικοινωνία. Λόγω της κρίσης που μαστίζει τη χώρα μας εδώ και αρκετά χρόνια, πολλοί νέοι έχουν μεταναστεύσει, σε αναζήτηση καλύτερης εργασίας. Οι γονείς των ελλήνων μεταναστών, θέλουν να μπορούν να επικοινωνούν μαζί τους με οικονομικό και αποτελεσματικό τρόπο, μέσω εφαρμογών τύπου Skype, ώστε όχι μόνο απλά να συνομιλούν, αλλά και να τους βλέπουν. Μία ανάγκη που γίνεται ακόμα πιο επιτακτική όταν ο νέος που έχει φύγει στο εξωτερικό έχει αποκτήσει οικογένεια και παιδιά.

Εξίσου σημαντικός παράγοντας είναι η αίσθηση του αναλφαριθμητισμού που τους διακατέχει. Νιώθουν ότι βρίσκονται στη θέση ενός αγράμματου, που όταν καλείται να υπογράψει κάποιο έγγραφο βάζει σταυρό. Το προαναφερθέν συνδυάζεται και με την αίσθηση ότι έχουν μείνει πίσω και θέλουν να ακολουθήσουν τις τάσεις της εποχής μας.

Σημαντικό ρόλο παίζει και το γεγονός ότι εδώ και λίγα χρόνια όλοι οι φορολογούμενοι επιβάλλεται να καταθέτουμε τη δήλωσή μας μόνο ηλεκτρονικά. Και αν αυτό είναι καλό να το εκτελεί ένας λογιστής, η ενημέρωση για τις οφειλές μπορεί κάλλιστα να γίνεται από τον καθένα μας. Συμπληρωματικά, με την επιβολή των ελέγχων κίνησης κεφαλαίων εδώ και ένα χρόνο, μετατρέπεται σε ανάγκη και η γνώση της αγοράς προϊόντων μέσω ίντερνετ, χρησιμοποιώντας κάρτες, ή ακόμα και η δυνατότητα τραπεζικών συναλλαγών μέσω web-banking.

Ένας ακόμα λόγος είναι ο εκτεταμένος ελεύθερος χρόνος που αποκτά ξαφνικά ένα άτομο που βγαίνει στη σύνταξη, κατά τον οποίο πρέπει να κάνει κάποια δραστηριότητα. Έτσι, το όφελος για αυτά τα άτομα δεν είναι μόνο η ίδια η μάθηση, κάτι που σίγουρα τους ικανοποιεί και τους δίνει αυτοπεποίθηση, αλλά και η όλη διαδικασία. Δηλαδή, το ότι βγαίνουν από το σπίτι, απασχολούνται δημιουργικά, έρχονται σε επαφή με νέα πρόσωπα και κοινωνικοποιούνται. Το ότι δεν αφήνουν το μυαλό και το σώμα τους να επαναπαύεται.

3. Δυσκολίες

Η μεγαλύτερη δυσκολία που συναντούν όσοι αποφασίζουν σε μεγάλη ηλικία να ασχοληθούν για πρώτη φορά με υπολογιστές είναι η σύλληψη νέων εννοιών. Η κατανόηση και η αφομοίωση θεμελιωδών εννοιών του ψηφιακού κόσμου, όπως τι είναι «αρχείο», «φάκελος» και «πρόγραμμα», συνιστά εμπόδιο για τον ενδιαφερόμενο. Ειδικά όταν πρόκειται για πρώην υπαλλήλους τραπεζών και του δημοσίου, για παράδειγμα, στους οποίους επικρατεί σύγχυση, διότι ο όρος «Αρχείο» παραπέμπει στο σύνολο των εγγράφων που διαθέτει η υπηρεσία, ενώ με τον όρο «Φάκελος» αναφέρεται κάτι πιο συγκεκριμένο. Δυσκολεύονται, λοιπόν, να συνηθίσουν την ιδέα ότι στους υπολογιστές ισχύει το αντίστροφο.

Το άλλο μεγάλο ζήτημα είναι η δυνατότητα απομνημόνευσης για αυτά τα άτομα. Όπως είναι γνωστό, ένας ηλικιωμένος δεν μπορεί να συγκρατεί στο μυαλό του καινούριες γνώσεις με την ίδια ικανότητα όπως όταν ήταν νέος. Βέβαια, δεν έχουν όλοι οι συμμετέχοντες τον ίδιο βαθμό δυσκολίας σε αυτόν τον τομέα. Δηλαδή υπάρχει ανομοιογένεια στον χρόνο που χρειάζεται κάθε άτομο για να κάνει κτήμα του μία νέα πληροφορία.

Για τη δομημένη εκπαίδευση ενηλίκων, χωρισμένων σε τμήματα και μέσα σε μία αίθουσα, αποτελεί τροχοπέδη το γεγονός ότι κάθε τμήμα απαρτίζεται από μία ετερόκλητη ομάδα ανθρώπων. Σε αντίθεση με ότι ισχύει στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, για παράδειγμα. Εκεί, η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών έχουν το ίδιο υπόβαθρο, αφού έχουν περάσει όλοι από τις ίδιες εξετάσεις για να βρίσκονται στο ίδιο αμφιθέατρο. Επίσης, οι φοιτητές, εφόσον έχουν επιλέξει συγκεκριμένη σχολή, μπορεί να έχουν και παρόμοια ενδιαφέροντα, ενώ ανήκουν και στην ίδια γενιά (με ελάχιστες εξαιρέσεις). Κάτι τέτοιο δεν ισχύει στην περίπτωση των ηλικιωμένων, αφού υπάρχει πιθανότητα στο ίδιο τμήμα να συνυπάρχουν άτομα που δεν έχουν απολυτήριο λυκείου, με πτυχιούχους πανεπιστημίου. Γίνεται να βρεθούν στην ίδια αίθουσα, απόφοιτοι θετικών και θεωρητικών σχολών, δάσκαλοι φιλολογικών μαθημάτων με γιατρούς και δικηγόρους, απλοί εργάτες ή νοικοκυρές με τραπεζικούς κλπ. Όσον αφορά την ηλικιακή απόκλιση, μπορεί να ξεπερνάει τα 20 χρόνια, με αποτέλεσμα να μην είναι τόσο σπάνιο να σπουδάξει ένας γονιός με το παιδί του.

Ένα σημείο που μπορεί να παίζει μείζονα ρόλο, είναι ότι δεν νιώθουν καμία πίεση αν θα τα καταφέρουν. Συμμετέχουν σε μαθήματα, χωρίς να έχουν την απαίτηση από τον εαυτό τους να μάθουν, ώστε, λόγου χάρη, να βρουν μία καλύτερη δουλειά. Δεν εξαρτάται το μέλλον τους και η σταδιοδρομία τους από την ολοκλήρωση ενός τέτοιου κύκλου μαθημάτων.

Συνδυασμός κάποιων από τα προαναφερθέντα μπορεί να οδηγήσει τον εκπαιδευόμενο στην πεποίθηση ότι δεν μπορεί τελικά να μάθει να χρησιμοποιεί τον υπολογιστή. Έτσι, μέσα από διάφορες δυσκολίες, έρχεται η απογοήτευση και τελικά η διακοπή, πριν την ολοκλήρωση του κύκλου διαλέξεων.

Λιγότερης αξίας, είναι η έλλειψη γνώσης της αγγλικής γλώσσας, που είναι συνυφασμένη με τους υπολογιστές. Επειδή στις ΗΠΑ αναπτύσσονται τα περισσότερα προγράμματα, ενώ οι τύποι των αρχείων προέρχονται από αγγλικές λέξεις, αλλά και οι διευθύνσεις των ιστοσελίδων βασίζονται στο λατινικό αλφάβητο, καλό είναι ο μαθητευόμενος να κατέχει τη γλώσσα. Όμως, μιας και μιλάμε για ανθρώπους μεγάλης ηλικίας, πολλοί από τους οποίους δεν έχουν διδαχθεί την αγγλική γλώσσα, έτσι προκύπτει μία επιπλέον δυσκολία.

4. Μέθοδοι Αντιμετώπισης

Πριν αναλυθούν οι μέθοδοι τις οποίες μπορεί να εφαρμόσει ένας εκπαιδευτής ενηλίκων, πρέπει πρώτα να γίνει ξεκάθαρο ότι το σημαντικότερο είναι να επιδείξει άπλετη υπομονή. Σε τέτοιο βαθμό, που να είναι προετοιμασμένος να απαντήσει στην ίδια ερώτηση τόσες φορές, όσοι είναι και οι συμμετέχοντες.

Όσον αφορά την αδυναμία κατανόησης νέων εννοιών από τους ενήλικες, ο εκπαιδευτής μπορεί να χρησιμοποιήσει τη φαντασία ώστε να φτιάξει παραλληλισμούς. Δίνοντας σε έναν ενήλικα τους ορισμούς των ορολογιών «αρχείο», «φάκελος» και «πρόγραμμα», συνήθως δεν γίνονται αντιληπτοί, διότι πρόκειται για άυλες έννοιες. Όμως, κάνοντας μία παρομοίωση των παραπάνω όρων με χειροπιαστά αντικείμενα, αυξάνονται οι πιθανότητες να γίνει σαφέστερη η χρήση τους και η διαφορά μεταξύ τους. Για παράδειγμα, μία καλή λύση για την ανάπτυξη της παρομοίωσης, αποτελεί η περιγραφή παλιών ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών συσκευών, ειδικά του ραδιοκασετόφωνα, επειδή τα ηλικιωμένα άτομα είναι εξοικειωμένα με αυτές. Επίσης είναι προτιμότερο, αντί ο εκπαιδευτής να παρουσιάσει στην αίθουσα μία πραγματική συσκευή, να καλέσει τους μαθητευόμενους να την περιγράψουν. Με αυτόν τον τρόπο κάθε εκπαιδευόμενος συμμετέχει ενεργά και κάνει κτήμα του την παρομοίωση, την εμπεδώνει καλύτερα και κατ' επέκταση κατανοεί τις ζητούμενες ψηφιακές έννοιες. Βέβαια, μία τέτοια προσέγγιση προϋποθέτει ο εκπαιδευτής να γνωρίζει καλά πως δούλευαν οι παλιές συσκευές, να κατέχει δηλαδή την αναλογική εποχή, ώστε να μπορεί να γεφυρώσει το χάσμα.

Σχετικά με τη μειωμένη ικανότητα απομνημόνευσης, η λύση είναι πασίγνωστη και δεν είναι άλλη από την επανάληψη, τη μητέρα της μάθησης. Καθετί καινούριο που διδάσκεται ένας ενήλικας, ανάλογα και με το πόσο χρήσιμο είναι, πρέπει να γίνει πολλές φορές επανάληψη, στη συγκεκριμένη διάλεξη που θα παρουσιαστεί πρώτη φορά. Αλλά αυτό δεν είναι αρκετό, αφού και σε επόμενες διαλέξεις πρέπει να γίνεται εκ νέου αναφορά στο ίδιο θέμα.

Όμως η επανάληψη από μόνη της δεν είναι αρκετή, αν δεν συνδυάζεται και με άλλα βοηθήματα. Ας πάρουμε το παράδειγμα αποστολής ενός email. Οι εκπαιδευόμενοι θα πρέπει να διαθέτουν έντυπο υλικό όπου θα καταγράφονται ρητώς και με ακρίβεια τα βήματα. Ο εκπαιδευτής φυσικά και εξηγεί στη θεωρία, ποιος είναι ο σκοπός αυτής της διαδικασίας, κάνοντας μάλιστα παύσεις ικανοποιητικής διάρκειας ανάμεσα στα

λεγόμενά του, ώστε να αφήνει χρόνο στο ακροατήριο να σκεφτεί αυτά που ακούει. Δίνει, όμως, περισσότερη βαρύτητα στην εκτέλεση της διαδικασίας, παροτρύνοντας μάλιστα τους μαθητές να ανταλλάξουν μηνύματα κατά τη διάρκεια της διάλεξης αρχικά. Κατόπιν, καλό είναι να ζητήσει από τα μέλη του τμήματος να αποστείλουν ηλεκτρονικά μηνύματα και από το σπίτι τους, προς τον ίδιο αλλά και μεταξύ τους, μέχρι την επόμενη διάλεξη. Δηλαδή το έργο ενός εκπαιδευτή να μην περιορίζεται μέσα στην αίθουσα μόνο, αλλά να είναι διαθέσιμος να δέχεται και να απαντάει σε μηνύματα, εκτός «ωραρίου» ανάμεσα στις διαλέξεις, αλλά ακόμα και μετά την ολοκλήρωση του κύκλου μαθημάτων. Επίσης, να παροτρύνει τους συμμετέχοντες να μη διστάζουν να στέλνουν τις απορίες τους με email, ώστε να τους παρακινεί να ασχολούνται με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, ενώ παράλληλα τους δημιουργεί και το αίσθημα της ασφάλειας. Ότι δηλαδή αν κάτι ξεχάσουν, θα είναι διαθέσιμος να τους υποστηρίξει έστω και από μακριά, έστω και μετά το πέρας των διαλέξεων. Κάτι που μπορεί να επιδράσει καταλυτικά για το αίσθημα της απογοήτευσης, που αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο.

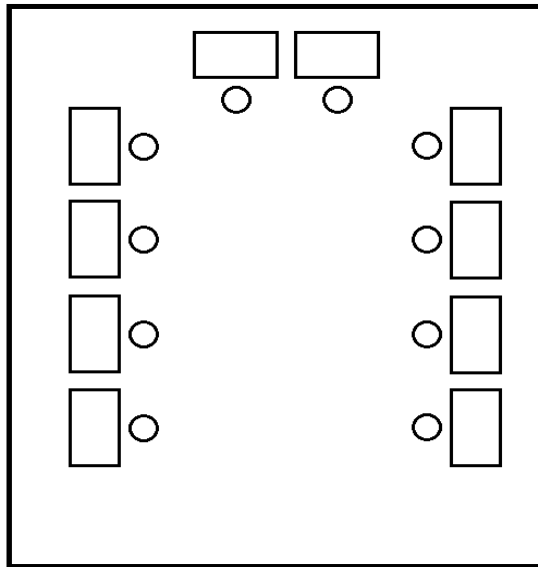
Αλλά ακόμα και αν αφιερωθεί αρκετός χρόνος για επαναλήψεις, πάντα υπάρχει το ενδεχόμενο μία μειοψηφία να μην μπορεί να αποστηθίσει ή να κατανοήσει κάτι. Σε τέτοιες περιπτώσεις θα πρέπει να έχει γίνει πρόβλεψη από τον φορέα που διοργανώνει τα μαθήματα, για συμπληρωματική διδασκαλία. Δηλαδή εκτός από τις προβλεπόμενες ημέρες και ώρες που πρέπει να προσέρχονται οι εκπαιδευόμενοι, να υπάρχει και μία επιπλέον ημέρα με ελεύθερη προσέλευση, για όποιον συναντά δυσκολίες. Έτσι, οι αδύναμοι εκπαιδευόμενοι μπορούν να κάνουν ακόμα πιο πολλές επαναλήψεις, χωρίς να γίνεται κουραστικό για τους υπολοίπους.

Επανερχόμενοι στο παράδειγμα της αποστολής ενός email, μπορεί αυτό το θέμα να αποτελέσει ευκαιρία για επανάληψη σε ήδη διδαχθείσα ύλη. Δηλαδή, αν το τμήμα έχει προηγουμένως διδαχθεί τη μεταφορά φωτογραφιών από τη φωτογραφική μηχανή στον υπολογιστή, το email αποτελεί αφορμή για υπενθύμιση, αφού ο απώτερος σκοπός θα είναι η φωτογραφία που μεταφέρθηκε να αποσταλεί σαν συνημμένη.

Προχωρώντας στο ζήτημα της ανομοιογένειας των συμμετεχόντων, ο εκπαιδευόμενος πρέπει να εξατομικεύει το μάθημα ώστε να γίνεται ενδιαφέρον για όλους. Δηλαδή, άνθρωποι που προέρχονται από διαφορετικούς χώρους και δεν έχουν κοινά ενδιαφέροντα, κάλο είναι να βλέπουν και διαφορετικά παραδείγματα χρήσης του υπολογιστή. Ας εξετάσουμε την περίπτωση εκμάθησης της χρήσης ενός κειμενογράφου. Για να κατανοήσουν πως αξιοποιείται ένα τέτοιο πρόγραμμα, ο εκπαιδευτής πρέπει να βρει ξεχωριστά παραδείγματα για κάθε εκπαιδευόμενο, που μάλιστα να σχετίζονται με το υπόβαθρό του ή με κάποιο χόμπι. Δηλαδή ένας μάγειρας θα μπορούσε να γράψει μία συνταγή, ενώ ένας δημοσιογράφος να συντάξει κάποιο άρθρο. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με τις αναζητήσεις στο ίντερνετ, άλλος θα θέλει να διαβάσει επιστημονικά άρθρα για την ιατρική, ενώ κάποιος άλλος να ασχοληθεί με τα εικαστικά. Επίσης, το ίδιο σκεπτικό μπορεί να εφαρμοστεί και στον τομέα της αναζήτησης

μουσικής, όπου ο κάθε ένας έχει τις δικές του προτιμήσεις, αλλά και σε άλλους τομείς.

Προφανώς και οι προαναφερθείσες τεχνικές θα πρέπει να συνδυάζονται και με εξετάσεις, οι οποίες να διεξάγονται με ανοιχτές σημειώσεις. Ο σκοπός δεν είναι να βαθμολογηθούν οι εκπαιδευόμενοι, αλλά να καταλάβει ο εκπαιδευτής τι πρόοδο έχουν σημειώσει και να διαπιστώσει που δυσκολεύονται ώστε να τους βοηθήσει. Τα ζητήματα των τεστ που θα καλούνται να λύσουν, να είναι έτσι διατυπωμένα, ώστε όποιος θέλει να μπορεί να ασχοληθεί με το τεστ και από το σπίτι. Δηλαδή, οι απαντήσεις να αποστέλλονται μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου για παράδειγμα και ο εκπαιδευτής να αποκρίνεται ανάλογα. Στην περίπτωση που δεν είναι σωστές οι απαντήσεις, να εξηγεί στον εκπαιδευόμενο που έκανε λάθος και να τον προτρέπει να προσπαθήσει πάλι.

Εικόνα 1. Διάταξη θρανίων

Κατά τη διάρκεια ενός μαθήματος, ο εκπαιδευτής θα πρέπει να περνάει κυκλικά από κάθε εκπαιδευόμενο για να εξακριβώνει την κατανόηση της παράδοσης και αν κάπου υπάρχει δυσκολία να βοηθάει. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται και η εξατομίκευση που περιγράφηκε παραπάνω. Επίσης, όταν στα μέλη του τμήματος έχει ανατεθεί η εκτέλεση μίας διαδικασίας (π.χ. η αποστολή ενός email), ο εκπαιδευτής καλό είναι να βρίσκεται σε τέτοια θέση ώστε να εντοπίζει εύκολα αν κάποιος συναντά δυσκολίες, ή έχει πάρει εντελώς λάθος κατεύθυνση (αντί να ανοίξει τον φυλλομετρητή, έχει ανοίξει έναν φάκελο). Έτσι, η διάταξη των θρανίων σε σχήμα «Π», όπως φαίνεται στην εικόνα 1, κρίνεται ως η πιο κατάλληλη.

5. *En κατακλείδι*

Ο υπολογιστής μοιάζει ίσως με μαύρο κουτί για τους ανθρώπους της τρίτης ηλικίας. Τον θεωρούν πολλές φορές κάτι απρόσωπο, που απομονώνει τους χρήστες του. Επίσης, φοβούνται ότι δεν μπορούν λόγω ηλικίας να μάθουν τη χρήση του και έτσι έχουν αρνητική στάση απέναντί του. Είναι στην ευχέρεια του εκπαιδευτή να προσαρμόσει τον τρόπο διδασκαλίας ώστε να κάνει τον ψηφιακό κόσμο πιο προσιτό και ανθρώπινο. Να συνδυάσει βιώματα από το παρελθόν και την αναλογική εποχή, με τις αντιστοιχίες της σύγχρονης τεχνολογίας, ώστε να γεφυρωθεί το χάσμα. Να εντάξει κατάλληλες μεθόδους στη διδασκαλία και με τη διαρκή συμπαράστασή του να βοηθήσει για την ομαλή μετάβαση αυτών των ατόμων στη νέα εποχή της πληροφορίας.

Αναφορές

- Jarvis P. (2004). *Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Κατάρτιση: Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Αργυροπούλου Μ. (2012). *Σχεδιασμός Διδακτικής Ενότητας*. Σεμινάριο Επιμόρφωσης Εκπαιδευτών Ενηλίκων, Νέο Ψυχικό.
- Γερμανός Δ. (2000). *Αλλαγές στο χώρο της τάξης και αναβάθμιση του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος*. Συνέδριο “Η εφαρμογή της ομαδοκεντρικής διδασκαλίας. Τάσεις και εμπειρίες”, Θεσσαλονίκη, 47-58.
- Κόκκος, Α. & Λιοναράκης, Α. (1998). *Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*. Τόμος Β, Σχέσεις διδασκόντων – διδασκομένων, Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Πατίκας Δ. (2012). *Χαρακτηριστικά τρίτης ηλικίας*. Ανάκτηση από users.auth.gr
- Πύργα Μ. (2012). *Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Σεμινάριο Επιμόρφωσης Εκπαιδευτών Ενηλίκων, Νέο Ψυχικό.
- Τσανίδου Ι. (2010). *Ψηφιακός Αναλφαβητισμός & Επικοινωνιακή Αγωγή*. Ανάκτηση από ikee.lib.auth.gr

Abstract

This article describes the basic parameters of the learning process in the use of computers, for senior adults. The motivations that drive people of this age group to address a school to gain familiarity with modern technology are mentioned. Also the difficulties arising for both learners and the instructor are analyzed, as it is mainly for participants older than 60 years, usually retired, who come from different professional backgrounds and have diverse perceptions. Finally, the article presents some methods that can be used from an adult instructor to overcome these difficulties.

Keywords: adult education, learning difficulties, third age.